

פרשה
אליזבת גולדווין

לחרות הניסיון הקשה שבו העמיד אותן אביהן כשהשיא אותן לאותו הגבר, שומרות רחל ולאח על קרבה גדולה ושומרות זו על זו אף הקנאה המתעוררת ביניהן

שומרת אחותה

איור: עופר גל

בתחילת פרשת ויצא יעקב הבורח מפני כעסו של אחיו עשו יוצא לכיוון הרץ וחולם את חלומה הירוע: וַיִּחְלֶם וַהֲגֵה סֹלֶם מֵצֵב אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה וַהֲגֵה מִלְאֲכֵי אֵילֵהִים עֲלֵים וַיְרִידִים בּוֹ (בראשית כח יב).

חלום יעקב הצית את דמיונם של רבים מבין פרשני התורה לדורותיהם. היו שראו בו רמז לקשר שבין שמים וארץ בבית המקדש, או במעמד הר סיני; היו שמצאו כאן רמז לאימפריות השולטות בעולם – עולות אך גם מאבדות את כוחן ויודרות; יש המפרשים שחלום זה מסמל חלקים מן הנשמה העולים לשמים בשעת השינה וחוזרים אל הגוף עם ההתעוררות; ויש הרואים בחלום הסמלה לאופן שלטון ה' בעולם, המתבסס על קליטת מידע מלמטה, עיבוד נתונים והוצאת צווי פעולה ומצוות אל הארץ.

רש"י מפרש את החלום כהחלפת משמרות בין המלאכים השומרים על יעקב בארץ ישראל למלאכי חוץ לארץ. בעקבות רש"י ניתן לראות את מורכבות יחסם של אבותינו לארץ ישראל: גלי הסולם באדמה אך החלומות בשמים, ובכל פעם שיש קושי בארץ ישראל הם יוצאים לחוץ לארץ. יעקב החושש מנקמת אחיו יוצא לעשרים ואחת שנות גלות בחרן, שנים שבהן הוא מתבסס כלכלית, נושא את נשותיו ונולדים לו רוב ילדיו. והאם למותר להזכיר שבהמשך ירד יעקב עם כל משפחתו מצרימה? אירועים מכווננים וחשובים כמו מעמד הר סיני קורים מחוץ לגבולות ארץ ישראל מבלי שהדבר יגרע כהוא זה מחשיבותם או מכבודה של ארץ ישראל. האם אפשר לחשוב שגם בימינו, ישנם חלומות הקשורים בארץ ישראל שמקומם בשמים?

תחרות מכירת לב

הקושי שבהתפשרות מקבל פנים נוספות בפרשתנו כשלאה ורחל האחיות נקלעות למצב הטרגי של תחרות על אהבתו של יעקב. מצב זה נוצר על ידי לבן אביהן, בצניניות האופיינית לו, כשהחליף את רחל בלאה ביום חתונתה עם יעקב. מצד אחד יש כאן עונש מידה כנגד מידה ליעקב, שהשיג ברמאות ובהתחזות את ברכת אחיו עשו. אך מצד שני, הקרבנות הנוספים של עונש זה הם רחל ולאח – על לא עוול בכפן. לאורך הפרשה מתוארת התחרות מכמירת הלב של לאח מול רחל על אהבת יעקב, המוצאת את ביטוייה בשמות שהיא בוחרת לבניה; ומתוארת מצוקתה של רחל כשהיא רואה בעיניים כלות את אחותה יולדת שישה בנים ובת.

עמדה לאה והייתה מתרעמת לפני הקדוש ברוך הוא ואמרה: ריבונו של עולם, "ב שבטים עתידין לעמוד מיעקב, הרי כבר בידי שישה ומעוברת משביעי, וביד השפחות שניים שניים הרי עשרה, אם זה זכר, לא תהא רחל אחותי כאחת מן השפחות! (מדרש תנחומא ויצא ח).

וכך נולדה דינה ולרחל נולדו יוסף ובנימין.

מדרשים אלה מתארים יחסים של קרבה ואהבה בין האחיות, אשר מסוגלות להזדהות עם כאב אחותן למרות התחרות הברורה והנוראה ביניהן. חכמינו ידעו ששנים הן לעתים קרובות מקור לאמפתיה ונדיבות, למרות ניסיונות החברה לשטותן זו בזו. יש להן יכולת לראות את הזולת ואת מצוקתו ולהיענות לה.

ספר בראשית מספר על אחים ואחיות שמתקשים להתחלק; קין והבל מתחרים על ברכת ה', ישמעאל ויצחק מתחרים על ירושת אביהם, יעקב ועשו מתחרים על ברכת יצחק וירושתו ורחל ולאח מתחרות על אהבת יעקב. אמנם הרצח הראשון בהיסטוריה התרחש על רקע זה אך אין עוד סיפור של רצח אחים בספר בראשית. כאילו למדה האנושות לחיות עם המתח הקשה הזה. אך את היכולת לרחם על הזולת ולהיענות לצרכיו בנדיבות אפשר ללמוד דווקא מרחל ולאח. □

אולם חכמינו סברו שמערכת היחסים בין שתי האחיות הייתה מורכבת יותר ויצרו מדרשים שיש בהם משום תיקון ליחסים עכורים שאפשר להבין את סיבתם. מדרש איכה מתאר איך רחל ויעקב האוהבים החוששים מתרגיל ההחלפה של לבן קובעים ביניהם סימן זיהוי לרחל, שימנע את ההחלפה. אך רחל מרחמת על אחותה שענינה רכות ולכן איש אינו רוצה לשאתה, מוסרת לה את הסימן ובכך מאפשרת ללאה להינשא לאיש שהיא, רחל, אוהבת ומיועדת לו. היא חוסכת מאחותה את ההשפלה ואת העריריות. ומוסיף המדרש שרחל אומרת לה' בזמן גלות:

ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קינאת לעבודה זרה שאין בה ממש והגלית בניי, ונהרגו בחרב, ועשו אויבים במ כרצונם? מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה, שכתוב: "מְנַעֵי קוֹלֶךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְמְעָה ... וַיֵּשׁ תַּקְוָה לְאַחֲרֵיתֶךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם" (מדרש איכה פתיחתא כד).

גם מדרש תנחומא רואה את יחסי האחיות בצורה מורכבת יותר ומספר שבהריונה השביעי של לאח, בעוד רחל נאנקת בעקרותה: